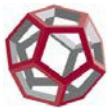

Adviescollege
Levenslanggestraften

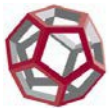
Tweejaarbericht Adviescollege Levenslanggestraften

Juni 2021

Inhoudsopgave

Voorwoord	3
1. Adviescollege Levenslanggestraften	5
2. Samenstelling	7
3. Uitgebrachte adviezen	8
4. Algemene bevindingen	9
5. Communicatie	12
6. Uitgelicht: toetsingscriteria	13

Voorwoord

Onafhankelijk, deskundig en zorgvuldig

Het Adviescollege levenslanggestraften (ACL) heeft in de afgelopen periode een aanzienlijke ontwikkeling en groei doorgemaakt. Het aantal casussen waarbij het ACL betrokken is, is verdubbeld. De advisering in deze zaken vraagt intensief overleg. Sinds het eerste tweejaarbericht, dat in maart 2019 werd uitgebracht, heeft het ACL een eigen positie weten te verkrijgen binnen het bestel van rechtspraak en politiek en zodoende onafhankelijk en op maat advies kunnen geven.

Dit Tweejaarbericht gaat in op de ontwikkelingen in de afgelopen twee jaar, alsmede de reeds uitgebrachte adviezen en werkbezoeken. Tevens geeft het ACL in dit bericht een visie op twee belangrijke criteria die een rol spelen bij de advisering, te weten *de impact op de slachtoffers en nabestaanden en in de sleutel daarvan de vergelding en de delictgevaarlijkheid* (artikel 4 leden 2 en 4 van het Instellingsbesluit).

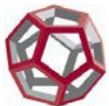
Reeds in het Tweejaarbericht van 2019 werd benadrukt hoe veelzijdig de werkzaamheden van het ACL zijn. Achter iedere casus gaat een wereld schuil van aangrijpende gesprekken en grondige overwegingen. Dit leidt tot voortschrijdend inzicht wat betreft de duiding van de criteria waar het ACL aan toetst. Daarbij past het bij de taakstelling van het ACL om aandacht te hebben voor ieders rol, die van de levenslanggestrafte, die van de slachtoffers en nabestaanden en die van samenleving en politiek.

Door de door DJI (terecht) afgekondigde maatregelen ten gevolge van de uitbraak van het Covid-19 virus, was verlof slechts beperkt mogelijk en had plaatsing van de levenslanggestrafte na terugkomst van verlof op de inkomst-afdeling vergaande gevolgen voor diens re-integratieactiviteiten. Hierdoor heeft het doorlopen van deze fase forse vertraging ondervonden.

Verder hadden de algemene Corona-maatregelen uiteraard ook gevolgen voor het ACL, met name voor zijn werkwijze. Vergaderen gebeurt nog slechts digitaal. Na enige gewenning gaat dat goed. Waarschijnlijk zal in de toekomst nog slechts een paar keer per jaar fysiek vergaderd worden. Gelukkig hebben de maatregelen verder weinig effect gehad op de inhoud van ons werk. Alleen de na de zomer van 2020 geplande werkbezoeken konden geen doorgang vinden en zijn tot nader orde uitgesteld.

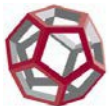
De deskundigheidsbevordering heeft bestaan uit al dan niet digitale inleidingen door en gesprekken met wetenschappers en mensen uit de praktijk van DJI en DV&O. Daarenboven heeft het ACL zijn leden voorzien van recente relevante literatuur.

In samenspraak met het ministerie vindt thans een evaluatie van de regeling plaats door prof. mr. P. Verrest, hoogleraar straf- en procesrecht aan de Erasmus Universiteit Rotterdam, prof. mr. P. Mevis, hoogleraar straf- en strafprocesrecht aan de Erasmus Universiteit Rotterdam en mr. C. Hofman, universitair docent strafrecht en fiscaal recht aan de Erasmus Universiteit Rotterdam. Volgens de planning zal deze in de loop van 2021 afgerond zijn.

Rest mij alle (plv.) leden en de beide secretarissen te bedanken voor hun inzet en constructieve bijdragen aan het ACL. Alleen daardoor was het mogelijk te kunnen voldoen aan alle termijnen en te kunnen komen tot inhoudelijk afgewogen adviezen. De discussies heb ik als zeer inspirerend ervaren.

Rieke Samson, voorzitter

1. Adviescollege Levenslanggestraften

Het Adviescollege Levenslanggestraften (hierna: ACL) adviseert de minister voor Rechtsbescherming (hierna: Minister) op diens verzoek 25 jaar na de datum waarop de levenslanggestrafte in verzekering is gesteld voor het feit waarvoor de levenslange gevangenisstraf is opgelegd over het al dan niet starten met re- integratieactiviteiten. Aan dit advies gaat een traject vooraf waarin relevante stukken worden verzameld en nadere rapportages over de levenslanggestrafte worden opgesteld door het Pieter Baan Centrum en Reclassering Nederland. Daarnaast voert Slachtofferhulp Nederland een slachtoffer- en nabestaandenonderzoek uit.

Advisering

Ingevolge art. 4 onder c van het Instellingsbesluit dient het ACL bij zijn advisering “het gedrag en de ontwikkeling van de levenslanggestrafte gedurende zijn detentie” als één van de criteria te hanteren. Daartoe betreft het ACL alle relevante stukken en dossiers bij de voorbereiding van het advies en wordt het strafdossier opgevraagd, alsmede het volledige detentiedossier, eventuele medische gegevens, eerdere pro Justitia en reclasseringsrapportages en gratiedossiers. Ook betreft het ACL informatie die wordt verstrekt door de slachtoffers en/of nabestaanden. Tevens geeft het ACL opdracht voor nieuwe rapportages op te maken door de reclassering, het Pieter Baan Centrum en Slachtofferhulp.

Als alle informatie beschikbaar is, gaat het ACL in hoorzittingen in gesprek met slachtoffers en nabestaanden, en met deskundigen en andere personen met kennis of expertise die van belang kan zijn voor het uit te brengen advies. Als laatste hoort het ACL de levenslanggestrafte en zijn advocaat.

Na de hoorzittingen en gesprekken beraadslaagt en besluit het ACL in een vergadering over het uit te brengen advies. Elk advies bevat tevens een termijn waarbinnen een vervolgadvisie zal worden uitgebracht.

Bij het uitbrengen van een advies ontvangt het ACL geen aanwijzingen van de minister over de te hanteren methodiek, zijn oordeelsvorming en advisering (art. 10, lid 1 Instellingsbesluit). Het ACL is met andere woorden onafhankelijk.

Vervolgtraject

De minister voor Rechtsbescherming neemt een besluit over het aanbieden van re-integratieactiviteiten. Als het ACL negatief adviseert zal de minister beslissen dat geen re-integratieactiviteiten worden aangeboden (artikel 7, lid 1 Instellingsbesluit). Bij een positief advies van het ACL kan de minister dit overnemen dan wel gemotiveerd anders besluiten (artikel 7, lid 2 Instellingsbesluit).

Het ACL brengt vervolgadvisies uit, waarin wordt ingegaan op de ontwikkelingen bij de levenslanggestrafte sinds het vorige advies. Het moment hiervoor wordt per casus bepaald. Tevens informeert het ACL de minister bij de ambtshalve gratieprocedure die na 27 jaar detentie plaatsvindt over het verloop van de resocialisatie- en re-

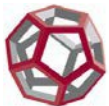

integratieactiviteiten. Het ACL adviseert de minister dus niet over het al dan niet verlenen van gratie. Het ACL blijft betrokken bij de casus waarin een aanvraag is ingediend tot aan het moment van een eventuele gratie of tot het overlijden van de levenslanggestrafte. Aangezien tot nu toe nog geen gratie is verleend, neemt derhalve de work load van het ACL toe.

Collegevergaderingen

Het ACL komt gemiddeld vier keer per jaar plenair bijeen. De agenda wordt door de voorzitter samen met de secretarissen voorbereid.

Tijdens de collegevergaderingen worden de leden geïnformeerd over de stand van zaken met betrekking tot de lopende casuïstiek en komen algemene punten, communicatie en strategie aan de orde. Veelal wordt een inhoudelijk thema verder uitgediept in aanwezigheid van een (externe) deskundige spreker.

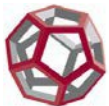
2. Samenstelling

Het ACL bestaat uit een voorzitter met een juridische achtergrond en vijf andere leden: twee juristen, een psychiater, een psycholoog en een lid afkomstig uit de wetenschap dat bij voorkeur specifieke expertise heeft op het gebied van de positie en de belangen van slachtoffers en nabestaanden. Voor iedere discipline is tevens een plaatsvervangend lid benoemd (artikel 2 Instellingsbesluit), waarbij voor de juridische discipline vanwege de grote werklast tijdelijk, in afwachting van de uitkomsten van de evaluatie, twee plaatsvervangend leden zijn benoemd. Dit zijn allen deskundigen op wetenschappelijk niveau. Inmiddels zijn de eerste vier jaar van het ACL verstreken en is een aantal leden herbenoemd.

Ter ondersteuning heeft het ACL een secretaris, tevens hoofd van het bureau. Aan de secretaris kunnen andere medewerkers worden toegevoegd (artikel 6 Besluit ACL). De secretaris is geen lid van het college. Anno 2021 beschikt het ACL over twee (parttime) secretarissen.

Voorzitter:	mr. H.W. Samson – Geerlings
Secretaris:	mr. F.A.A.M. van der Veen mr. dr. M.M. Prinsen
Leden jurist:	mr. A.M. Rikken mr. F.W.M. van Straelen
Lid psychiater:	drs. R.J. P. Rijnders
Lid psycholoog:	drs. K.M. ten Brinck
Lid wetenschap:	prof. dr. mr. R.M. Letschert
Plv. leden jurist:	mr. L. Alwin mr. M.H. van der Lecq
Plv. lid psychiater:	drs. H.T.J. Boerboom
Plv. lid psycholoog:	drs. A.J. de Groot
Plv. lid wetenschap:	prof. dr. mr. M.J.J. Kunst

De heer G.J. Verhoog is communicatieadviseur van het ACL.

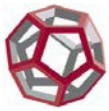
3. Uitgebrachte adviezen

Het ACL heeft sinds de start in 2017 in drie individuele zaken advies uitgebracht. De adviesaanvragen in drie andere individuele zaken zijn thans in behandeling.

In een van de zaken waarin advies is uitgebracht luidt het advies positief. Deze levenslanggestrafte is reeds toegelaten tot de re-integratiefase en gaat op verlof. In het kader van het monitoren van de voortgang en ontwikkeling wordt iedere vier tot zes maanden een vervolgadvisie aan de minister aangeboden. De minister heeft het ambtshalve ingediende gratieverzoek van deze levenslanggestrafte afgewezen.

Ook in een van de andere zaken is een positief advies uitgebracht voor zover het betrekking heeft op toelating tot de re-integratiefase, zij het dat het ACL negatief heeft geadviseerd ten aanzien van de verlofverlening. Deze levenslanggestrafte is niet toegelaten tot de re-integratiefase en verlofverlening is afgewezen. Inmiddels zijn er vervolgadvisies uitgebracht. Op verzoek van de raadsman van de levenslanggestrafte is het ambtshalve gratieverzoek opgeschort.

In een derde zaak heeft het ACL negatief geadviseerd. De minister heeft dit advies overgenomen. Op verzoek van de raadvrouw van de levenslanggestrafte is ook dit ambtshalve gratieverzoek opgeschort.

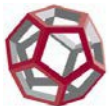
4. Algemene bevindingen

Het ACL heeft sinds zijn start in 2017 in een drietal casussen advies uitgebracht. In deze periode is veel ervaring opgedaan en heeft het ACL ingezet op het ontwikkelen van een goed adviesproces. Daarbij zijn ketenpartners en het ministerie betrokken geweest. Het uitgangspunt is dat alle toetsingscriteria een plek krijgen in het traject en dat alle informatie wordt verzameld die nodig is om alle belangen te kunnen afwegen en zorgvuldig en deskundig advies te geven.

Het ACL heeft in de afgelopen periode geconcludeerd dat het proces op een aantal punten heel goed loopt en op een aantal punten minder goed. Waar het gaat om de samenwerking met partners als de Dienst Justitiële Inrichtingen (DJI), het Pieter Baan Centrum (PBC), de reclassering, het Informatiepunt Detentieverloop van het Openbaar Ministerie (OM-IDV) en Slachtofferhulp Nederland (SHN), geldt dat de samenwerking prettig en in goed overleg verloopt. Iedere partner kent zijn rol en adviseert het ACL over de vragen die voorliggen. Ook de informatieverstrekking wordt continue verbeterd. Voor wat betreft de informatieverstrekking aan de advocaten van de levenslanggestraften heeft het ACL gesignaleerd dat hierin in het Instellingsbesluit en ketenwerkproces slechts beperkt is voorzien. Het ACL ziet mogelijkheden om die informatieverstrekking te verbeteren, waarbij gedacht wordt aan het (rechtstreeks) verstrekken van afschriften van de adviezen, alsmede afschriften van de vraagstelling aan en de rapporten van het PBC en de reclassering.

Bij de DJI is ruimte gemaakt voor inzet van een secretaris die rechtstreeks aanspreekbaar is voor het Bureau ACL en verbinding legt met de diverse professionals binnen DJI en het ministerie. Deze werkwijze vergemakkelijkt de informatie-uitwisseling tussen het ACL en DJI en het ministerie. Het ACL is goed op de hoogte van de stand van zaken van besluitvorming en lopende gratieverzoeken en ontvangt de beschikbare dossiers.

In het Tweejaarbericht 2019 werd reeds melding gemaakt van de impact die het traject heeft op slachtoffers en nabestaanden en de emoties die worden losgemaakt bij slachtoffers en nabestaanden als zij geïnformeerd worden over het lopende adviestraject. De meesten van hen ervaren een enorme belasting, te meer als zij in gesprek met SHN weer moeten ingaan op wat het delict voor hen heeft betekend. Dat speelt ook als zij worden gehoord door het ACL. Het ACL blijft slachtoffers en nabestaanden zoveel mogelijk informeren en betrekken. De informatie die de slachtoffers en nabestaanden verstrekken is zeer waardevol. Tegelijkertijd zoekt het ACL naar manieren om slachtoffers en nabestaanden nog beter en met voldoende compassie te betrekken zonder hen onnodig te belasten. Er wordt met het OM-IDV en SHN gewerkt aan een goede informatievoorziening en er wordt gezocht naar geschikte locaties om in gesprek te gaan.

Het ACL heeft na kennisname van de besluiten die de minister heeft genomen met inachtneming van de adviezen van het ACL, gesignaleerd dat in een aantal gevallen de weging van de minister voor wat betreft de te hanteren criteria uit het Instellingsbesluit bij het al dan niet toelaten tot de re-integratiefase anders uitvalt van die van het ACL. Mogelijk spelen daarbij politieke afwegingen een rol, waarbij de minister in de besluitvorming, ook na vervolgadvisen van het ACL, een doorslaggevend gewicht lijkt toe te kennen aan de impact op de slachtoffers en nabestaanden en in het licht daarvan de vergelding, boven de andere criteria uit het Instellingsbesluit. Overigens ziet het ACL dat de minister zich in één casus genuanceerder uitlaat over (vervolg-)adviezen en dat hij meer ruimte biedt voor de weging van persoonlijke factoren van de levenslanggestrafte.

Het ACL constateert in de lopende casussen dat verlof en het opbouwen daarvan een essentiële stap is in een re-integratietraject. De huidige regelingen geven naar mening van het ACL onvoldoende ruimte en mogelijkheden om te komen tot een goede opbouw. Het ACL heeft de minister hierop gewezen en neemt dit punt mee in de thans lopende evaluatie. Idealiter zou differentiatie nodig zijn en moet verlof worden uitgebreid en verlengd. Zo gebeurt dat ook in trajecten van tbs-gestelden. Dit komt niet alleen de re-integratie van de levenslanggestrafte, maar ook (de veiligheid van) de samenleving ten goede. Het zorgvuldig opbouwen van verlof met steeds kleine stappen vooruit, leidt ertoe dat de levenslanggestrafte zo goed mogelijk is toegerust voor een eventuele definitieve terugkeer in de samenleving middels een gratiëring. De nu bestaande verlofmodaliteiten zijn niet in alle opzichten toereikend. In het bijzonder wordt de mogelijkheid voor een overnachting gemist. Op deze manier kan de veiligheid beter vanuit verschillende situaties worden getoetst. Het feit dat dit nu niet mogelijk is, werkt naar mening van het ACL belemmerend voor de re-integratie.

Het ACL is tot de conclusie gekomen dat de tijd die binnen de regeling is genomen voor de periode tussen het eerste advies en de start van de ambtshalve gratieprocedure erg kort is. Het ACL zal de minister hierop attenderen en dat punt meenemen in de thans lopende evaluatie.

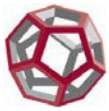
In de toelichting bij het Instellingsbesluit is opgenomen:

“de facto dient een levenslanggestrafte voldoende in de gelegenheid te worden gesteld om aan zijn re-integratie te werken voorafgaand aan de herbeoordeling. Als uitgangspunt geldt dat de herbeoordeling na niet meer dan 25 jaar na oplegging van de levenslange gevangenisstraf dient plaats te vinden. (...) in de aanloop naar de herbeoordeling die vijftwintig jaar na (eerste) oplegging van de levenslange gevangenisstraf wordt uitgevoerd via een ambtshalve gratieprocedure, wordt uiterlijk twee jaar daaraan voorafgaand een eerste advies uitgebracht door het Adviescollege (...).” Twee jaar is een erg korte tijd gebleken voor een levenslanggestrafte om – als er een positief advies is gegeven en de minister heeft besloten tot toelating tot de re-integratiefase – een zodanige ontwikkeling door te maken dat van gratie sprake kan zijn. Zelfs in het meest gunstige geval, als alle lichten voor re-integratie en verlof op groen staan, is meer tijd nodig om na 25 jaar detentie stappen te zetten naar een terugkeer in de samenleving. Dat blijkt ook uit het feit dat in twee van de drie casussen waarin dat aan de orde is door de

advocaat reeds om opschorting van de procedure van ambtshalve gratie is gevraagd en dit verzoek is toegekend.

Ten slotte ziet het ACL de caseload groeien. Het vraagt veel tijd van de leden om kennis te nemen van alle relevante informatie, zich daarop te bezinnen, met elkaar in gesprek te gaan en op maat gesneden adviezen uit te brengen. Om de werklust te verdelen en om zogenoemde besmettingen te voorkomen (de betrokken leden zijn niet al eerder vanuit andere hoofde bij de casus betrokken geweest) worden de plaatsvervangend leden op evenveel casussen ingezet als de vaste leden. Dat leidt tot een zekere ongelijkheid binnen het ACL voor wat betreft positie, werklust en honorering. Het ACL heeft dit aangekaart bij het ministerie en verzocht om er gezamenlijk visie op te ontwikkelen hoe om te gaan met de groei van de caseload in de komende jaren.

5. Communicatie

Website

Het ACL beschikt over een eigen website zodat organisaties in de strafrechterketen, advocaten, slachtoffers en nabestaanden en overige belangstellenden kunnen worden geïnformeerd over de samenstelling van het ACL en de achtergrond van de (plaatsvervangend) leden.

Op de website wordt inzicht gegeven in de taken en de werkwijze van het ACL. Het reglement voor de werkwijze en het privacyprotocol zijn gepubliceerd op de website.

Werkbezoeken

Het ACL heeft begin maart 2020 een werkbezoek gebracht aan de Extra Beveiligde Inrichting (EBI) in Vught en is daar geïnformeerd over de doelgroep en de bijzonderheden die spelen in het beveiligen van deze doelgroep. Een werkbezoek in het najaar 2020 heeft vanwege de Coronamaatregelen niet kunnen plaatsvinden.

Interviews voorzitter ACL

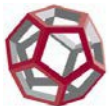
Het ACL volgt een reactieve benadering als het om media gaat, tenzij het voor informatie van het publiek actief een mededeling heeft te doen. In 2019 en 2020 informeerde het ACL over zijn taken en de voortgang van werkzaamheden: dagblad Trouw, Algemeen Dagblad, dagblad De Limburger, de actualiteitenrubrieken EenVandaag en Argos. De voorzitter van het ACL gaf een interview aan 'de Bonjo, onafhankelijke krant over strafrecht en detentie'.

Het ACL probeert het publiek zo goed mogelijk te informeren via zijn website, waarop onder 'Nieuws en media' ook nadere informatie is te vinden over interviews.

Organisaties in de strafrechterketen

Het bureau van het ACL onderhoudt contact met de betrokken ketenpartners zoals het PBC, de reclassering, SHN en het OM-IDV.

Vanuit het bureau is er ook regelmatig contact met vertegenwoordigers van de DJI en het ministerie met betrekking tot de lopende adviesaanvragen en (ambtshalve) gratieprocedures, de informatievoorziening tussen het ACL en het ministerie, (her)benoemingsprocedures en de evaluatie.

6. Uitgelicht: toetsingscriteria

In het Instellingsbesluit¹ van het ACL staan de taken en bevoegdheden van het ACL beschreven. De vier taken van het ACL staan genoemd in artikel 4:

- a. Adviseren voor welke re-integratieactiviteiten een levenslanggestrafte in aanmerking komt;
- b. Het naar aanleiding van de start van een gratieprocedure informeren van de minister over de voortgang van de resocialisatie- en re-integratieactiviteiten van de levenslanggestrafte in die gevallen waarin het Adviescollege eerder een advies heeft uitgebracht zoals bedoeld onder a;
- c. Het op verzoek van de minister adviseren over het aanbieden van re-integratieactiviteiten;
- d. Het informeren van de minister op zijn verzoek over de voortgang van de resocialisatie en re-integratieactiviteiten van de levenslanggestraften in andere gevallen dan bedoeld onder b.

Bij zijn advisering aan de minister hanteert het ACL een aantal criteria, deze criteria zijn omschreven in het vierde lid van artikel 4:

- Het recidiverisico;
- De delictgevaarlijkheid;
- Het gedrag en de ontwikkeling van de levenslanggestrafte tijdens zijn detentie;
- De impact op de slachtoffers en nabestaanden, en in de sleutel daarvan de vergelding.

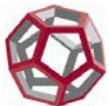
Aan deze criteria is in het besluit geen nadere, inhoudelijke duiding gegeven. Het ACL heeft in de afgelopen twee jaar de operationalisering van deze criteria ter hand genomen. Een heldere, eenduidige duiding en afbakening van de criteria biedt transparantie en goede handvatten en komt de rechtszekerheid ten goede. In dit tweejaarbericht worden twee criteria in het bijzonder uitgelicht.

De delictgevaarlijkheid

Bovengenoemd criterium kent een samenhang met het recidiverisico. In hoeverre vormt een levenslanggestrafte (nog) een gevaar voor derden, de samenleving en/of zichzelf en hoe groot is de kans dat hij – in geval van re-integratie, waaronder verlofbewegingen – met het indexdelict vergelijkbare delicten zal plegen?

Het recidiverisico komt aan de orde in de rapporten van de reclassering en het PBC. Het gaat daarbij specifiek om het inschatten van het recidiverisico alsmede de delictgevaarlijkheid in het algemeen. Er bestaan diverse risicotaxatie-

¹ Besluit van de Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie van 25 november 2016, houdende de instelling van een Adviescollege Levenslanggestraften (Besluit Adviescollege Levenslanggestraften), gepubliceerd op 1 december 2016 in de Staatscourant onder nummer 65365 en de daarop gegeven wijziging van 6 juni 2017, gepubliceerd op 14 juni 2017 in de Staatscourant onder nummer 32577.

instrumenten die het mogelijk maken uitspraken te doen over het recidiverisico. De waarde van deze instrumenten kent echter ook beperkingen, zeker met betrekking tot de situatie van (levens)langgestraften die al meer dan 23 jaar in detentie verblijven. Langdurige detentie met jarenlang aangepast functioneren in een voorspelbare, gestructureerde detentiesetting én eveneens jarenlange non-participatie in de vrije samenleving, leiden veelal tot forse detentie-effecten, soms ook wel omschreven als hospitalisatie. Daarnaast is de (levens)langgestrafte logischerwijze veel ouder geworden en is hij mogelijk in psychologisch, psychiatrisch en existentieel opzicht veranderd. Ten slotte staat de aanwezigheid van een eventuele stoornis ten tijde van de indexdelicten niet noodzakelijkerwijs met deze delicten in oorzakelijk verband. Mutatis mutandis geldt datzelfde voor een eventuele psychiatrische stoornis die is ontstaan in het beloop van de detentie.

De delictgevaarlijkheid als zodanig kan niet direct worden gemeten. Voor de invulling van dit criterium kan een parallel getrokken worden met de gang van zaken in de tbs. Het is gebruikelijk dat tbs-ers in hun behandeling een delictscenario alsmede een (overkoepelender) delictanalyse opmaken onder begeleiding van behandelaren, sociotherapeuten en mede-tbs-ers. Het opstellen van een delictanalyse is complex, het is een intensief proces. Het ACL heeft zich nader verdiept in het criterium delictgevaarlijkheid en gesproken met deskundigen uit de wetenschap en de forensische praktijk. De vraag die daarbij centraal stond is of het criterium zodanig invulling zou moeten krijgen dat altijd een delictscenario en een delictanalyse moeten worden opgemaakt dan wel of er alternatieven bestaan. Ook in de setting van de tbs komt het voor dat het niet altijd mogelijk is een delictscenario op te maken.

Daarbij heeft het ACL kennis genomen van het, overigens nog niet onherroepelijke, vonnis van de voorzieningenrechter bij de Rechtbank Den Haag van 30 september jl. in verband met een gratieverzoek van een levenslanggestrafte (ECLI:NL:RBDHA:2020:9525). De voorzieningenrechter citeerde daarin uit het gratieadvies dat het Gerechtshof te Den Haag op 25 mei 2020 in die casus heeft uitgebracht. Het Gerechtshof overwoog dat de eis dat er een delictscenario wordt opgesteld niet past binnen de bijzondere rol en positie van gratie in het Nederlandse strafrecht en evenmin binnen de rechtspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de mens. Het past volgens het Gerechtshof niet om te eisen dat een levenslanggestrafte volledige verantwoordelijkheid neemt voor de feiten waarvoor hij is veroordeeld.

De resultaten van de voornoemde raadpleging van deskundigen uit de wetenschap en het forensische praktijkveld gecombineerd met de gekozen lijn van het Gerechtshof, leiden volgens het ACL tot de logische conclusie dat vasthouden aan de eis retrospectief een delictanalyse en een delictscenario op te stellen vooraleer kan worden overgegaan tot re-integratieactiviteiten, niet passend is. Daarbij heeft het ACL geconstateerd dat er casuïstiek aan de orde is waarin de betreffende levenslanggestrafte niet over de delicten wil praten. Het ACL verwacht in de toekomst vaker met dit gegeven te worden geconfronteerd. Tegelijkertijd komt dan de vraag op wat nodig is om inzicht te krijgen in de delictgevaarlijkheid. Wat zijn andere mogelijkheden om te komen tot een verantwoorde risicotaxatie?

Het ACL is het eens met de voorzieningenrechter dat rekening dient te worden gehouden met de vooruitgang van de levenslanggestrafte en de stappen die in de loop der jaren (mogelijk) zijn gemaakt. Het stellen van de voorwaarde aan een levenslanggestrafte dat hij moet meewerken aan het opstellen van een delictanalyse, leidt ertoe dat de mate van het gevaar van de levenslanggestrafte voor de samenleving ten onrechte in feite steeds wordt gewaardeerd op het moment dat het strafbare feit plaatsvond (meer dan twee decaden geleden). Het opstellen van een delictscenario moet gezien worden als een onderdeel van de risicotaxatie en is dus slechts één van de middelen om tot een vroegsignaleringsplan te komen. Het delictscenario kan daarin niet als doel op zich gelden. Daarbij is – naar wetenschappelijk inzicht – het opstellen van een delictscenario zoveel jaren na dato niet betrouwbaar; de tijd, immers, vervaagt en vertekent herinneringen. Bovendien heeft – anders dan bijvoorbeeld binnen de tbs – geen delictgerichte behandeling plaatsgevonden en worden levenslanggestraften tijdens detentie niet bevraagd op hun delictbeleving, noch worden kort na hun definitieve veroordeling een delictscenario, een delictanalyse en een recidivepreventieplan opgesteld.

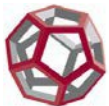
Het ACL stelt voorop dat het inschatten van het actuele recidiverisico van groot belang is. Risicoprognose, waarbij zowel wordt gekeken naar risico's als naar beschermende factoren, is daarin de sleutel. Bouwstenen daarvoor zijn de gegevens verkregen uit forensisch milieuonderzoek, de overwegingen uit gedragskundig onderzoek, alsmede de informatie uit het PEN-dossier. Mocht daartoe aanleiding zijn dan kan vervolgens een vroegsignalerings- met een terugvalpreventieplan worden opgesteld.

Het ACL is van mening dat voor het toelaten tot de re-integratiefase niet als voorwaarde zou moeten worden gesteld dat pertinent wordt meegewerkt aan het opstellen van een delictscenario en een delictanalyse. De waarde van de beschikbaarheid van een delictscenario en –analyse binnen de specifieke populatie van levenslanggestraften kent immers zijn – wetenschappelijk onderbouwde – beperkingen. Het verblijf van levenslanggestraften in detentie is nimmer gericht geweest op expliciete beïnvloeding van de recidiverisico's middels therapie. Het individueel in kaart brengen van relevante risico's en van de beschermende factoren en het binnen het risicomangement verdisconteren daarvan in een vroegsignaleringsplan als onderdeel van een terugvalprevalentieplan is evenwel van groot belang.

Het ACL laat derhalve in de advisering de voorwaarde los dat pertinent wordt meegewerkt aan het opstellen van een delictscenario en delictanalyse, maar zal per zaak op maat beoordelen wat nodig is en op die punten advies geven. Het ACL is hiermee tot een voortschrijdend inzicht gekomen en geeft vorm aan de in het Instellingsbesluit opgenomen toetsingscriteria. Het ACL heeft hier in de eerste vier jaar van zijn bestaan een flinke slag in gemaakt en zal daar in de komende jaren vervolg aan geven.

De impact op slachtoffers en nabestaanden

De rol van slachtoffers en nabestaanden is in de afgelopen decennia steeds toegenomen binnen het strafproces. Binnen de advisering over levenslanggestraften is de impact op slachtoffers en nabestaanden als eigenstandig toetsingscriterium opgenomen. Dat heeft alles te maken met de

grotere rol die slachtoffers en nabestaanden spelen bij beslissingen in strafzaken.

Het ACL geeft advies gedurende de tenuitvoerleggingsfase en dat is een op dit moment in Nederland uniek moment om slachtoffers en nabestaanden te horen over wat zij vinden van wat er gebeurt en hen te bevragen op de impact die het delict nog altijd op hen heeft. Het is zeker niet ongebruikelijk dat slachtoffers en nabestaanden geïnformeerd worden in de tenuitvoerleggingsfase, maar een verdere betrokkenheid, waarbij zij in een gesprek (met het ACL) de ruimte krijgen om hun visie te geven, komt in andere procedures niet voor. Om inhoud te kunnen geven aan dit criterium worden de slachtoffers en nabestaanden betrokken in het traject. Hiervoor is gekozen, omdat sinds de levenslange gevangenisstraf werd opgelegd veel slachtoffers en nabestaanden de verwachting hadden dat de straf ook daadwerkelijk levenslang zou duren. Immers, sinds 1986 heeft de minister lange tijd geen gratie toegekend (op twee recente uitzonderingen in 2021 na).

Het ACL heeft zich verdiept in de betekenis van het criterium *de impact op slachtoffers en nabestaanden en in de sleutel daarvan de vergelding*. Voor de transparantie en uniformiteit is het van belang om er goed begrip van te hebben hoe dit criterium te wegen, in het bijzonder afgezet tegen de vergelding, maar ook in relatie tot de andere beoordelingscriteria. Hoe kom je tot een vaststelling van de impact op slachtoffers en nabestaanden en hoe verhoudt dit criterium zich tot de andere criteria, met andere woorden: hoe dit criterium te wegen?

In de loop der jaren zijn er steeds meer rechten voor slachtoffers en nabestaanden in het leven geroepen. De stem van slachtoffers en nabestaanden wordt gehoord; dat uit zich onder andere in het spreekrecht. Ook het ACL hoort de slachtoffers en nabestaanden en geeft hun stem een plek in de afwegingen die worden gemaakt t.b.v. de advisering. Het ACL kan bijvoorbeeld nader onderzoek uitzetten als daar aanleiding toe is (bijvoorbeeld als er sprake zou kunnen zijn van een dreiging) en de resultaten daarvan meenemen in het advies, dan wel bijvoorbeeld adviseren ten aanzien van de regio's waar eventueel verlop zou kunnen plaatsvinden alsmede contactverboden etc. Het ACL streeft ernaar om op een zorgvuldige en eerlijke manier de stem van slachtoffers en nabestaanden en de mogelijke roep om blijvende vergelding te wegen versus de andere strafdoelen waarin resocialisatie en re-integratie voorop staan.

Het ACL constateert dat een moeilijkheid zit in de keuze om in het Instellingsbesluit de impact op slachtoffers en nabestaanden tot criterium te maken, en in het bijzonder de relatie met de vergelding die in het Instellingsbesluit expliciet wordt gelegd in dit criterium. Volgens vaste jurisprudentie van het EHRM en Nederlandse rechters, zit er een bepaalde volgtijdelijkheid in strafdoelen. Het strafdoel vergelding 'verbleekt' daarbij in de loop der jaren waarna er meer ruimte moet komen voor de andere strafdoelen. Het is complex om te toetsen aan een criterium dat niet begrensd is; de behoefte aan vergelding vanuit slachtoffers en nabestaanden kent vermoedelijk veelal geen einde en dat heeft te maken met heel invoelbare redenen. Daarbij wordt echter voorbijgegaan aan de andere strafdoelen. Het niet begrenzen van de vergelding is inhumain richting een gestrafte die dan alleen op basis daarvan beoordeeld zou worden.

Het ACL acht het zeer van belang dat slachtoffers en nabestaanden worden gehoord, maar het expliciet meewegen van de impact die het delict op hen gehad heeft in de beoordeling is slecht te verenigen met de andere beoordelingscriteria die het ACL moet meewegen.

Het ACL hoort slachtoffers en nabestaanden alsmede experts en deskundigen. Nadat alle informatie is verzameld, wordt ook de levenslanggestrafte gehoord. Daarbij wordt onder meer de door het ACL verzamelde informatie met hem gedeeld en besproken, zodat hij in de gelegenheid is daarop te reageren. Het ACL moet een onderbouwde, deskundige afweging maken en advies uitbrengen waarin alle overwegingen en belangen worden meegewogen. Daarbij zou het ACL zich in gesprek met de slachtoffers en nabestaanden vooral willen richten op de impact die een mogelijke start van een re-integratietraject - waarvan verlof buiten de gevangenis deel kan uitmaken - heeft op slachtoffers en nabestaanden. Zijn er mogelijkheden voor een traject waarin rekening wordt gehouden met de gevoeligheden die er nog zijn bij slachtoffers en nabestaanden op een manier die recht doet aan hun gerechtvaardigde belangen? De behoefte aan vergelding vanuit slachtoffers en nabestaanden is daarbij ook onderwerp van gesprek, maar staat niet op de voorgrond. De vergelding heeft gedurende de eerste 25 jaar van de levenslange gevangenisstraf op de voorgrond gestaan en in het traject daarna zou er ruimte moeten zijn voor een perspectief op vrijlating, in die zin dat bij de herbeoordeling een gesprek moet worden gevoerd over de andere strafdoelen. Daarbij zou het ACL in de advisering aan de minister kunnen opnemen wat eventuele vervolgstappen betekenen voor slachtoffers en nabestaanden en hoe op een adequate manier hiermee rekening kan worden gehouden door aan het verlof bepaalde voorwaarden te verbinden, denk daarbij aan genoemde locatie- en/of contactverboden.